

заохочують їхню самостійність і це сприяє індивідуалізації учнів. Але психологічна атмосфера в класі незатишна, просякнута суперництвом, боротьбою за статус, прагненням вивиситися за рахунок інших.

При емпатійно обмежуючому стилі спілкування учитель перебуває у тісних емпатійних зв'язках з більшістю учнів, що сприяє подоланню егоцентричних і групоцентричних тенденцій, формуванню альтруїстичної мотивації, але гальмує розвиток самостійності, індивідуалізацію учнів. Педагог схильний уникати контракції навіть там, де вона потрібна, виявляє в спілкуванні зі свавільним учнем зайву м'якість і поступливість, потураючи його руйнівній активності.

Отже, за такого стилю спілкування клас ділиться на більшість, яка гуртується навколо вчителя й меншість, що перебуває поза сферою емпатійних зв'язків з учителем. Перші розвиваються в напрям децентрації, залишаючись его- або групоцентрично спрямованими. Розвиток окремих учнів відбувається більш-менш гармонійно, оскільки психологічна атмосфера в класі, хоча і не оптимальна, але сприятливіша й толерантніша, ніж у вчителів функціональних стилів спілкування.

Вчителі з емпатійно-індивідуалізуючим стилем спілкування мають такі зв'язки з учнями, які їх не обмежують: не заважають самостійності, дають достатньо простору для експериментування й помилок. Учитель, контролюючи певні межі цього простору, свідомо відмовляється від контролю учнів у цих рамках, що сприяє формуванню незалежної поведінки, автоматизації, індивідуалізації. Учень має можливість вільно самовиражатися, але не за рахунок іншого учня або самого педагога. Тобто, учень має змогу бути дисидентом, а іноді лідером не тільки щодо інших учнів, але й щодо педагога. Емпатійне спілкування з таким учителем сприятиме подоланню учнями его- і групоцентричних тенденцій, формуванню альтруїстичної мотивації й загальнолюдських цінностей. Створення простору для самовиявлення, підтримка самостійності учнів сприяє їхній індивідуалізації [3; 117].

Висновки. Зазначене свідчить про необхідність упровадження спеціальних форм навчальної роботи, котрі сприяли б інтенсивному розвитку соціально-перцептивних механізмів майбутніх педагогів, вдосконаленню їх здатності до ідентифікації та емпатії. Таким видом учбової діяльності є участь в активному соціально-психологічному навчанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова Г.С. Практическая психология / Г.С. Абрамова. Издание третье, стереотипное.- Етеринбург: «Деловая книга», 1998.- 368с.
2. Бодалев А.А. Психология общения / А.А. Бодалев. Избранные труды.- 3е изд., перераб. и доп.- М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЕК», 2002.- 320с.
3. Завгородня О.В. З досвіду вивчення особистісних характеристик педагогів/ О.В. Завгородня, Л.О. Курганська // Педагогіка і психологія №1, 2002.
4. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений / Н.Н. Обозов.- К.: Издательство „Лыбидь” при ун-те Киев, 1990.- 192 с.
5. Рогов Е.И. Личность учителя: теория и практика / Е.И. Рогов. Издательство Феникс Ростов-на-Дону, 1996.- 512 с.
6. Романенко Ю. Психологічне саморегулювання вчителя/ Ю. Романенко // Психолог № 28.- 2004.
7. Словарь практического психолога/ Сост. С.Ю. Головин.- Минск: Харвест, 1997.- 230с.
8. Цимбалюк І.М. Підвищення професійної кваліфікації: Психологія педагогічної праці / І.М. Цимбалюк: Навчально-методичний посібник–2-ге видання.- К.: ВД „Професіонал”, 2004.- 150 с.
9. Чуфаровский Ю.В. Психология общения в становлении и формировании личности / Ю.В. Чуфаровский.- М.: Издательство “МЗ-Пресс”, Издатель Воробьев А.В., 2002.- 232 с.

Резюме. Содержание статьи способствует расширению и уточнению психологических механизмов развития эмпатии в процессе общения и их влияния на эффективность педагогического общения.

Ключевые слова эмпатия, идентификация, децентрация

Summary. The table of contents of the article assists expansion and clarification of psychological presentations in relation to development of empathy in the process of communication and her influence on efficiency of pedagogical communication.

УДК: 378:37.013.3

М. С. ГОЛОВАНЬ

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Резюме. У статті висвітлені особливості компетентісного підходу до вищої професійної освіти, проаналізовані означення понять “компетенція” та “компетентність”.

Ключові слова: компетентісний підхід, компетенція, компетентність.

Постановка проблеми. Провідна ідея сучасної освіти виражена у спробі привести у відповідність професійну освіту й потреби ринку праці, пов'язати результати освіти з очікуваними результатами розвитку особистості студента. На розв'язання цих завдань спрямований компетентісний підхід.

Впровадження компетентісного підходу в освіту обумовлює необхідність перегляду змісту освіти, подолання у ньому традиційних когнітивних орієнтацій, надання йому діяльнісного характеру, насичення професійно орієнтованими ситуаціями, що відповідають сучасному рівню розвитку науки, техніки та соціального життя. У процесі навчання мають бути створені умови для вибору студентами індивідуальних освітніх траєкторій, що, в свою чергу, сприяє реалізації принципу варіативності освіти та виробленню у студентів позитивної мотивації до навчання.

Використання компетентісного підходу посилить ефективність навчання за рахунок діяльнісної сутності навчання, акцентуванні уваги на способах і характерові дій, укріплення взаємозв'язку між мотиваційною і ціннісно-орієнтаційною характеристикою особистості.

Компетентісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважною трансляцією знань, формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, що означають

потенціал, здатності випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатofакторного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікаційно насиченого простору.

Питання професійної компетентності та компетентнісного підходу як інструмента модернізації освіти стали предметом пильної уваги європейських організацій, вітчизняної та зарубіжної педагогічної й психологічної науки.

Тривають дослідження з питань компетентнісного підходу й на національному рівні. Зокрема, цими питаннями займаються: Н. М. Бібік, І. Г. Єрмаков, О. В. Овчарук, Л. І. Парашенко, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, Л. В. Сохань, С. Е. Трубачова та ін. У ході проекту ПРООН «Інновація та оновлення освіти для покращення добробуту та зниження рівня бідності» (2001-2003) і «Освітня політика та освіта «рівний-рівному» (2004-2006) було визначено шляхи впровадження компетентнісного підходу у вітчизняну систему освіти.

Аналіз проблеми впровадження компетентнісного підходу в психолого-педагогічній літературі [1-6] свідчить, що в публікаціях розглядається інноваційний підхід до формування професійних компетенцій, але у колах наукової спільноти серед вчених, педагогів, психологів немає єдиного визначення та розуміння поняття “компетенція” та „компетентність”, що може деструктивно вплинути на ефективність запровадження компетентнісного підходу в системі вітчизняної освіти. Це й зумовлює актуальність цього дослідження.

Метою статті є аналіз змісту основних понять компетентнісного підходу; визначення особливостей компетентнісного підходу у вищій професійній освіті.

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід – це підхід, що акцентує увагу на результатах освіти, причому як результат розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти в різних проблемних ситуаціях. О. Є. Лебедев під компетентнісним підходом розуміє “сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, добору змісту освіти, організації освітнього процесу і оцінки освітніх результатів” [6, с. 3]. Зокрема, мета освіти полягає в розвитку у студентів здатності самостійно вирішувати проблеми в різних сферах і видах діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого є і власний досвід; змістом освіти є дидактично адаптований соціальний досвід розв’язання пізнавальних, світоглядних, етичних, політичних та інших проблем; мета організації освітнього процесу полягає в створенні умов для формування у студентів досвіду самостійного розв’язання пізнавальних, комунікативних, організаційних, етичних і інших проблем, що становлять зміст освіти; оцінка освітніх результатів ґрунтується на аналізі рівнів освіченості, досягнутих студентами на певному етапі навчання [6, с. 4].

Як зазначає О. І. Пометун під „компетентнісним підходом” слід мати на увазі спрямованість освітнього процесу на формування ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу, на думку автора, буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [5].

Основними категоріями компетентнісного підходу є поняття “компетенція” та “компетентність”. Нині визначення цих понять знаходиться на вістрі дискусій. Існуючі означення часто несуть “відбиток” особистих уподобань автора, в одних публікаціях ці поняття ототожнюються, в інших – розрізняються. В окремих публікаціях зустрічається поняття “компетентності”.

Складність наукового тлумачення термінів “компетентність” і “компетенція” визначається також тим, що в нормативних документах відсутнє їх однозначне трактування. Зокрема, в “Концепції модернізації російської освіти на період до 2010 року” мова йде про ключові компетенції, а в “Стратегії модернізації шкільної освіти” – про ключові компетентності.

У Глосарії термінів ЄФО (Європейський фонд освіти, 1997 р.) поняття “компетенція” і “компетентність” використовуються в одних і тих же значеннях: «Здатність робити що-небудь добре або ефективно. Відповідність вимогам, що пред’являються при влаштуванні на роботу. Здатність виконувати особливі трудові функції».

З точки зору етимології та семантики слова термін “компетенція” має два значення: коло повноважень будь-якої особи; та коло питань, у яких дана особа володіє знаннями та досвідом. Освітня галузь оперує другим значенням цього терміну. Мати досвід, здатність діяти у ситуаціях невизначеності – саме ці якості дає можливість сформувати у випускника компетентнісний підхід.

Щоб глибше зрозуміти природу цих понять, звернемося до енциклопедичних джерел і словників, які розкривають їх багатогранність і неоднозначність. У перекладі з англійської “competence” означає: здатність, уміння; компетентність; компетенція, повноправність [16, с. 563]. Тлумачні словники англійської мови трактують це поняття як відповідність, достатність, уміння виконувати певну роботу, завдання та обов’язок; розумові здібності або загальні уміння та навички [15, с.200]; властивість за значенням “компетентний” [14, с.116].

Варто зазначити, що в англійських джерелах застосовується також слово “competency” (мн. competencies), яке має ті ж самі значення, що і “competence”. Окрім того, аналіз етимологічної інформації тлумачного словника доводить, що саме “competency” походить від латинського competentia [15, с.200], а це означає, що його потрібно перекладати як “компетенція”.

Згідно з різними українськими словниками термін “компетенція” походить від латинського competentia, competere (досягати, відповідати, прагнути), означаючи: 1) добру обізнаність із чим-небудь [3; 9]; 2) коло повноважень якогось органу чи посадової особи [3; 8; 9]; 3) проблему, про яку в кого-небудь багато інформації, що дає йому змогу фахово її розглядати [8].

Тлумачення поняття “компетентний” в українських та російських словниках хоча й дещо відрізняються за своїм змістом, але містять загальні аспекти: той, хто має достатні знання в якій-небудь галузі, який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий [3; 7; 9]; той, хто володіє компетенцією; той, хто знає, володіє необхідною інформацією, авторитетний у чомусь [8]; той, хто ґрунтується на знанні, кваліфікації [3]; той, хто має певні повноваження, повноправний, повновладний [3; 8; 9].

Відповідно до цього “компетентність” як похідне поняття означає: 1) властивість за значенням компетентний [3; 9], 2) володіння компетенцією [7; 8], 3) авторитетність, обізнаність [8].

Ми погоджуємося з думкою О. М. Семенова, яка вважає, що терміни “компетентність” та “компетенція”, незважаючи на структурну схожість, все ж не є тотожними. Цю лінію продовжили відомі російські вчені І. О. Зимня, В. В. Краєвський та А. В. Хуторський, які розрізняють терміни „компетентність” і „компетенція”. На думку останніх компетенція – це коло питань, у яких людина добре обізнана, володіє знаннями й досвідом.

І. О. Зимня розмежовує поняття “компетенція” і “компетентність” за основою “потенційне – актуальне”, “когнітивне – особистісне” [4, с. 3]. Вчена означає компетентність як “інтелектуально та особистісно зумовлену соціально-професійну характеристику людини, яка базується на знаннях” [4, с. 3]. На думку дослідниці, поняття «компетентність» включає такі

складові: готовність до виявлення компетентності (мотиваційний аспект); знання змісту компетентності (когнітивний аспект); досвід виявлення компетентності у різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект); ставлення до змісту компетентності і об'єкту її застосування (ціннісно-смысловий аспект); емоційно-вольова регуляція процесу і результату виявлення компетентності.

А. В. Хуторський вважає, що “компетенція включає сукупність взаємозв'язаних якостей особи (знань, умінь, способів діяльності, досвіду) і є відчуженою, наперед заданою соціальною вимогою (нормою) до освітньої підготовки учня, необхідною для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері” [10, с. 141]. Стосовно сфери освіти, він визначає освітню компетенцію як “сукупність взаємозв'язаних смыслових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня по відношенню до певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особисто і соціально значущої продуктивної діяльності” [10, с. 152]. Термін “компетенція” використовується також для позначення інтегрованої характеристики якості випускника, є категорією результату освіти у вигляді досвіду чотирьох типів: досвіду пізнавальної діяльності, зафіксованого у формі знань; досвіду здійснення відомих способів діяльності у формі умінь діяти за зразком; досвіду творчої діяльності у формі умінь приймати ефективні рішення в проблемних ситуаціях; досвіду здійснення емоційно-ціннісних ставлень у формі особистісних орієнтацій.

Такого ж розуміння компетенції дотримується українська дослідниця Н. М. Бібік. На її думку компетенція – це “відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріпленний результат”. Результатом набуття компетенцій стає компетентність, що на відміну від перших передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності. Ознакою компетенції, підкреслює науковець, є її специфічний предметний або загальнопредметний характер, що дає змогу визначити пріоритетні сфери формування (освітні галузі, навчальні предмети, змістові лінії). Набуття компетенцій відбувається поступово в процесі діяльності, тому правомірним є висновок С. Е. Трубачової, що рівень компетентності особистості на різних етапах навчання буде різним [5, с. 53]. Відповідно до цього компетентність є оцінною категорією, що характеризує людину як суб'єкта професійної діяльності, її здатність виконувати свої повноваження [5, с. 47].

Поняття “компетенції” відображає переважно соціальний бік діяльності суб'єкта, й фіксує коло заданих ззовні і запропонованих цілей і способів діяльності [11, с. 31]. Зокрема, у професійній діяльності компетенція суб'єкта визначається посадовими обов'язками й посадовою інструкцією, а в системі освіти – цілями навчальної діяльності суб'єкта освіти і навчальним планом. Таким чином, компетенція відбиває цільовий аспект соціальної діяльності суб'єкта, роблячи її більш визначеною і, водночас, обмеженою.

У педагогічній науці існує два домінуючі підходи до моделювання компетенцій: моделі компетенцій сфокусовані або на здібностях виконувати роботу (ability-centered models), або на її результаті (outcome-centered models): 1) функціональна (професійна) – перераховує ті функції, які необхідно виконувати співробітникам для того, щоб успішно досягти цілей професійної діяльності; дана модель нагадує посадову інструкцію; 2) особистісна – показує, якими особистісними якостями повинні володіти співробітники для успішного досягнення цілей професійної діяльності.

Слід відзначити, що досі нема єдиного погодженого тлумачення поняття «компетентність». Міжнародна комісія Ради Європи у своїх документах під компетентністю розуміє систему загальних (ключових) та базових умінь, навичок, уявлень, ставлень, цінностей, що відображає спроможність фахівця сприймати та відповідати на індивідуальні та соціальні потреби.

Експерти програми “DeSeCo” визначають поняття компетентності як здатності успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання, що ґрунтується на поєднанні пізнавальних можливостей, практичних навичок, цінностей, знань, вмінь, ставлень, поведінкових компонентів, емоцій – всього того, що можна мобілізувати для активної дії [13].

Міжнародний департамент стандартів (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction) компетентність визначає через систему знань, навичок і ставлень, що дають змогу фахівцю ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності.

Отже, компетентність виступає як якість, особистісне надбання особи, що дозволяє їй вирішувати певні завдання, виносити рішення, судження у певній галузі. Основою цієї якості є знання, обізнаність, досвід соціально-професійної діяльності людини. Цим самим підкреслюється інтегративний характер поняття “компетентність”.

Окремі автори компетентність розуміють як сукупність компетенцій. Зокрема, Н. В. Шестак та В. П. Шестак пишуть: “Компетентності можуть складатися з великої кількості компетенцій ... Під компетенціями ми розуміємо характеристики спеціаліста, виражені через здатність діяти, яка базується на єдності знань, професійного досвіду і поведінки у відповідності з ціллю і ситуацією. Компетенція – це ті якості, якими повинен володіти конкретний спеціаліст, що обіймає дану посаду” [12, с. 30]. Поняття “компетенції” пов'язане із змістом сфери майбутньої професійної діяльності, а “компетентність” завжди характеризує особу, її здатність якісно виконувати певну роботу. Тому не можна тлумачити компетентність як сукупність компетенцій, оскільки ці поняття “знаходяться” у різних площинах.

Аналіз понять компетенції і компетентності в численних наукових публікаціях дозволив нам дійшли висновку, що ці терміни потрібно розрізняти. Компетенція – це коло питань, в яких людина добре обізнана (або має певні повноваження), а компетентність – це інтегративне утворення особистості, яке є результатом набуття компетенцій. Ми вважаємо, що у сфері освіти компетенція – це об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень тощо у певній сфері діяльності людини як абстрактного носія; а компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, готовність і здатність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності. Компетентність виявляється в успішно реалізованій в діяльності компетенції і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності. Поняття “компетентності” відображає внутрішній бік діяльності суб'єкта з реалізації тих цілей, які задані в понятті компетенції. Принципова, на наш погляд, відмінність *компетенції* від *компетентності* полягає в тому, що компетенція є інституційним поняттям, що визначає статус якої-небудь особи, а компетентність є поняттям функціональним. Тому ми погоджуємося з думкою Ю. М. Швалба про те, що найбільш обґрунтованим поняттям компетентності є її визначення як здатності суб'єкта до вирішення певного класу завдань.

Застосування терміну “компетенція” в науковому апараті означає, що акцент робиться на вимозі до випускника набувати досвіду самостійної роботи, досвіду здобувати знання протягом всього життя, набувати умінь і навичок до вирішення соціально-професійних проблем і завдань, для особистісного саморозвитку. Завдяки цьому студенти стають активними носіями суб'єктивного досвіду.

У роботах дослідників ми зустрічаємося як з поняттям “компетентність”, як в однині, так і з поняттям “компетентності” у множині, коли йдеться про перелік ключових (або базових, загальних) компетенцій, а також під час цитування зарубіжної наукової літератури. На нашу думку, це пов’язано з вільним перекладом слова Competence (Competencies). У відповідності з граматику української мови абстрактні поняття, які закінчуються на *-ість*, вживаються в однині.

Як особистісне утворення компетентність можна подати у вигляді сукупності компонент: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, ціннісно-рефлексивного, емоційно-вольового. Виділені компоненти існують не ізольовано один від одного, вони тісно взаємопов’язані між собою. Така точка зору на суть компетентності переважає у працях як українських, так і російських дослідників. Тому некоректно окремих компонент компетентності назвати компетенцією або компетентністю (наприклад, мотиваційна компетенція/компетентність), як це можна зустріти в окремих публікаціях.

Компетенції використовуються для опису академічних і професійних профілів і рівнів вищої освіти. Орієнтація стандартів, навчальних планів і програм на результати освіти роблять кваліфікації порівнянними і прозорими. Результати освіти, виражені мовою компетенцій, як вважають західні експерти, – це шлях до розширення академічного і професійного визнання і мобільності, до збільшення порівнянності і сумісності дипломів і кваліфікацій [1, с. 10].

Висновки. Компетентнісний підхід – це спрямованість навчального процесу на формування та розвитку компетентності особистості. Особливостями компетентнісного підходу є: визнання компетенцій як інструменту опису кінцевого результату навчання; перенесення акцентів з поінформованості суб’єктів навчання на їх уміння використовувати знання для вирішення практичних проблем; оцінювання рівня сформованості в компетентності студентів як результату навчального процесу; студентоцентрированість спрямованість навчання; націленість фахової підготовки на майбутнє працевлаштування випускників.

Основними категоріями компетентнісного підходу є поняття “компетенція” та “компетентність”. Компетенція – це об’єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень тощо у певній сфері діяльності людини як абстрактного носія; а компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, готовність і здатність розв’язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності. Компетенція є нормативною, ідеальною метою освітнього процесу, що моделює якості випускника, а компетентність – його результатом, рівнем прояву (сформованості), зоною актуального розвитку.

Поняття “компетенція” пов’язане із змістом сфери діяльності, а “компетентність” – з особистістю, із здатністю особи ефективно діяти у стандартних і нестандартних ситуаціях. Компетентність виявляється в успішно реалізованій в діяльності компетенції і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності. У компетентності поєднуються об’єктивно визначені нормативними документами система знань, умінь і навичок, а також особистісна складова – інтереси, прагнення, ціннісні орієнтації, мотиви самореалізації індивіда.

Подальших досліджень потребує проблема реалізації компетентнісного підходу, зокрема, в умовах кредитно-модульної системи організації професійної підготовки майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байденко В. И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОС ВПО нового поколения: Методическое пособие / В. И. Байденко – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 72 с.
2. Байденко В. И. Компетентностный подход к проектированию государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (методологические и методические вопросы): методическое пособие / В. И. Байденко – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. – 114 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол.ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2002. – 1440с.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. А. Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 41 с.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: “К.І.С.”, 2004. – 112 с.
6. Лебедев О. Е. Компетентностный подход в образовании / О. Е. Лебедев // Школьные технологии. – 2004. – № 5. – с. 3-7.
7. Словарь иностранных слов. – 16-е изд., испр. – М.: Русский язык, 1988. – 624с.
8. Словник іншомовних слів / Л.О.Пустовіт, О.І.Скопненко, Г.М.Сюта, Т.В.Цимбалюк. – К.: Вид-во “Довіра”, УНВЦ “Рідна мова”, 2000. – 1018с.
9. Словник української мови. Том 4. – К.: Вид-во “Наукова думка”, 1973. – 840с.
10. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. – М.: ИОСО РАО, 2002. – с.135-157.
11. Швалб Ю. Психологічні аспекти компетентнісного підходу в освіті / Ю. Швалб // К.:Вища школа. – 2010. – № 1. – с. 31-36.
12. Шестак Н. В. Компетентностный подход в дополнительном профессиональном образовании / Н. В. Шестак, В. П. Шестак // Высшее образование в России. – 2009. – № 3 – с. 29-38.
13. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DeSeCo) [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.deseco.admin.ch/bfs/deseco/en/index/04.parsys.21201.downloadList.54559.DownloadFile.tmp/1999.backgroundnote.pdf>.
14. Hornby A. S. Oxford Student’s Dictionary of Current English / A. S. Hornby. – Oxford: Oxford University Press; Moscow: Prosveshcheniye Publishers, 1984. – 769p.
15. New Webster’s Dictionary and Thesaurus of the English language: Lexicon Publication, 1993. – 1150p.
16. The Concise Oxford English-Russian Dictionary / Edited by Paul Falla. – Oxford: Oxford University Press, 2001. – 1007p.

Резюме. В статье освещены особенности компетентностного подхода к высшему профессиональному образованию, проанализированы определения понятий “компетенция” и “компетентность”.

Ключевые слова: компетенци, компетентність

Summary. The article highlights the features of competence-based approach to higher professional education, analyzed the definition of "competency" and "competence".

УДК 159.923.21.

М.І.ГРИЦЮК

СОЦІАЛЬНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК АКсіОЛОГІЧНЕ УТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Резюме. У статті обґрунтовано психологічний конструкт соціальних орієнтацій, які розглядаються як аксіологічне утворення професійного становлення майбутнього фахівця у психологічному континуумі інтегральних психологічних змінних соціальної спрямованості та соціальної типології особистості, які узагальнено виражають сукупність основних соціальних функцій активного відображення, оцінювання та регулювання соціальної і професійної поведінки майбутнього соціального працівника.

Ключові слова: Соціальні орієнтації, професійна діяльність, професійні типології, соціальний працівник.

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах цивілізоване рішення соціальних питань українського суспільства є певної своєрідною проблемою. Наша незалежна держава з перших днів свого існування зіштовхнулася з цілим комплексом соціальних проблем, характер яких є відомим у світовій практиці організаційної психології. Ситуація, яка склалася в Україні, свідчить про те, що у найближчий період основну частину соціальних проблем повинен вирішувати фахівець, який працює в соціальній системі. Отже, важливим суб'єктом реалізації соціальної політики держави можна вважати працівника соціальної сфери. Саме він ще під час навчання повинен усвідомити суспільну значущість своєї професії.

Враховуючи важливість проблеми підготовки працівника соціальної сфери, потрібно розробити підхід до становлення його соціальної орієнтації. Так, у роботах з організаційної та соціальної психології знаходимо, що підготовка фахівця включає як мінімум три складових його майбутньої кваліфікації: систему знань, систему навичок та умінь; систему особистісних і ділових якостей. Враховуючи важливість соціального питання, в структуру кваліфікаційної характеристики обов'язково повинен бути включений компонент соціальних орієнтацій фахівця. Йдеться про те, що висунуті вимоги до набуття майбутніми фахівцями знань і умінь дадуть змогу їм реалізувати у подальшому покладені на них соціальні функції.

За час економічної трансформації в українському суспільстві загострилося багато соціальних проблем: більшість економічних реформ, які проводяться не мають соціальної спрямованості; постійно звужується відтворення трудового потенціалу; руйнується соціальна сфера; відсутні є механізми мотивації оплати праці; зростає чисельність антисуспільних явищ. Також не знаходять соціального вирішення проблеми окремих статево вікових груп (молодь, жінки, пенсіонери тощо). За такою складністю та гостротою існуючих соціальних проблем суспільства процес формування соціальної орієнтації повинен бути безперервним, системним і комплексним.

Для становлення у фахівця системного погляду на соціальну орієнтацію слід під час навчання показати взаємозв'язок усіх соціальних процесів сфери, де працює фахівець із відповідними соціальними аспектами його діяльності, механізм і динаміку їх впливу та взаємодії. Слід додати, що соціальні аспекти професійної діяльності часто регламентуються стандартами, нормами і нормативами різного рівня. Однак при підготовці фахівців соціальної сфери необхідно робити акцент на тому, що школа українських стандартів тільки формується і, діючи, стандарти не охоплюють усе коло питань життєдіяльності населення. Тому в процесі майбутньої роботи фахівцю потрібно буде, проаналізувавши ситуацію, часто приймати рішення в умовах відсутності нормативної та правової бази. І тоді важливим критерієм повинна стати не тільки економічна, але й соціальна ефективність.

Мета: здійснити теоретичний аналіз соціальних орієнтацій професійного становлення майбутнього соціального працівника.

Виклад основного матеріалу. Щоб бути послідовним у теоретичному обґрунтуванні представлені проблеми, розглянемо особливості соціального буття та координати соціально-психологічної адаптації особистості. Навколишня об'єктивна реальність – соціальне і природне середовище – структурована і являє собою систему цінностей – матеріальних та ідеальних (інформаційних) утворень, в яких людина має потребу. З цієї загальної картини об'єктивної дійсності випливає призначення кожного соціального суб'єкта, щоб посісти своє місце у структурі соціуму й визначити роль у механізмах творення ціннісного соціального і техногенно-природного середовища. Осмислення свого призначення, своєї долі, життєвих цілей, сенсу життя й організація життєвого шляху визначають зміст життєвої компетентності особистості. У такому контексті відображується оптимізація життєвого шляху, тобто обґрунтування раціональних засобів досягнення мети, що є кінцевим актом задоволення потреб щодо творення певних цінностей одноосібно або у складі інших соціальних суб'єктів.

Пролити світло на вказане проблемне поле можна, звернувшись до теорії соціалізації особистості, яку у вузькому розумінні найчастіше інтерпретують як навчання життю у соціумі, активне освоєння його культури. Класично соціалізацію розглядають як метод, яким передається культура своїм носіям [1; 3; 4 та ін.]. Отже, соціалізація у будь-якому випадку передбачає встановлення особистістю суб'єктивних відносин із соціумом, яким притаманні конкретні форми і конкретні модифікації. При цьому специфіка певного суспільства впливає на особистість, відображається у ній, переломлюючись через її особливості.

У багатомірному та рухливому соціальному «просторі» кожна людина може бути представлена безперервно змінювальним набором векторів стану як характеристик форм і умов (зовнішніх та внутрішніх) її діяльності і взаємодії з природою і суспільством. Рухливість і динамічність цього «простору» зумовлена активністю людини, тим, що вона не тільки адаптується до оточуючих її умов життя, але й оцінює власні можливості щодо їх прийняття. Людина, випрацьовуючи особисте ставлення, активно впливає на ці умови, перетворює їх, і тим самим пожинає плоди цих перетворень. Ось чому найчастіше процес соціалізації розглядають як адаптацію або пристосування.

Багатомірність соціально-практичного буття людини ставить особливі умови до прихованого, але досить важливого об'єкту соціального управління – системі життєзабезпечення. Ця система містить багато ланок, так само як багато ланок